

Templomok és patrónusok

Mező András: Patrocíniumok a középkori Magyarországon. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2003. 546 old.

A szerző, Mező András nyelvész–történész professzor (1939–2003) tudományos munkássága során a helységneveket, a helységnevéadást kutatta (A baktalórántházi járás földrajzi nevei [1967], Szabolcs-Szatmár megye történeti-etimológiai helységnevtára [Németh Péter társszerzővel, 1972], A magyar hivatalos helységnevéadás [1982], Adatok a hivatalos helységnevéadáshoz [1999]), majd ezen kutatásain keresztül jutott el a patrocíniumkutatáshoz.

Jelen, ugyancsak a METEM gondozásában megjelent műve az 1996-ban kiadott „A templomcím a magyar helységnevekben (11–15. század)” című művének folytatásaként született meg.

Míg korábbi műve a helységnevé-kutatás keretein belül kizárólag a helységnevé vált templomcímekkel foglalkozott, azokat dolgozta fel, addig ez alkalommal már szélesebb körben folytatott kutatásokat, a középkori Magyarország patrocíniumainak teljes feldolgozására vállalkozott, minden forrásainkban előforduló templomról pontosan annotált formában ismerteti az adatokat. Kiterjed a figyelme a főoltárok, mellékoltárok, kápolnák titulusaira is. Ezt jelzi a könyv címében használt kifejezés változása, azaz a korábbi 'templomcím' helyett a 'patrocínium' használata.

Már az első fejezetben szembesülünk azzal, milyen hatalmas forrásanyagra épül a munka, mely átfogó, ugyanakkor részletekbe menő képet fest a középkori templomokról. A patrocíniumokat ABC-sorrendben tárgyalja, de nem pusztán az egyes szentek tiszteletére szentelt templomokkal

ismerteti meg az olvasót, hanem az egyéb, nem egy adott szenthez köthető patrocíniumok is megjelennek a könyvben, úgymint Aprószentek, Szent Bölcsesség, Elhunyt Hívek, Szent Kereszt, Szent Harasz, Három Király, Három Mária, Szent Király, Krisztus Teste és Vére, Szentlélek, Mindenszentek, Négy Doktor, Négy Evangélista, Pietas, Szent Sír, Szalvátor, Tizenegyezer Szűz, Tizenkét Apostol, Tizennégy Segítő, Tízezer Katona, Trinitas, Urunk Színeváltozása.

A patrocíniumok tárgyalásánál általános képet kapunk a szent tiszteletéről, megismertet bennünket a szerző a tiszteletének eredetével, a szent legendájával avagy történetével, életének néhány fontosabb adatával röviden, ünnepének középkori időpontjával, amennyiben ez szerepet játszik tiszteletében – ahogy ez sok esetben tapasztalható –, a nyugati, a keleti, valamint a hazai ünnepnaptárban elfoglalt helyével. E rövid bevezető végén a tárgyalt szent, patrónus tiszteletére szentelt oltárokat sorolja fel, megnevezve a helységet és a templomtitulust, ahol az oltár található.

Ezek után tárgyalja az egyes helységeket, ahol e szent, patrónus tiszteletére szentelt templom található. A középkori forrásokból megtudjuk a templom első okleveles megjelenését, annak körülményeit. A forrást eredeti formában közli, dátummal együtt. A források számos apró adatán keresztül kerül hozzánk közelebb a templom története. Megismerkedünk szűkebb földrajzi környezetének középkori elnevezéseivel, (patak, völgy, falu ...), s a települések névváltozatai a középkori írásbeliségbe is betekintést engednek. Az adott helység papjainak, plébánosainak nevét, a templom felújításának, bővítésének időpontját is megtudhatjuk.

Az adott templomra vonatkozó fontos adatokat is közli a szerző: ki és mikor ala-

pította, milyen okból, esetleg kinek az ösztönzésére; változott-e a patrocíniuma az idők során, ami középkori történetének nyomon követését teszi lehetővé, könnyíti meg. Egyházi hovatarozásáról is szól: melyik esperességhez, főesperességhez, egyházmegyéhez tartozott, mely templomnak volt a filiája; milyen volt az egyházmegyében betöltött szerepe. Érdekes liturgikus és egyéb szokásokkal is megismertetnek a források, például hogy a hívek miként vonultak be, ki hol, melyik oltár előtt foglalt helyet, vész esetén ki, mit és mely helyre menekíthetett a templomon belül. Mező András kitér a templom ereklyéire, valamely szerzetesrendhez való tartozására is, kegyurát, építésének stílusát, jövedelmének felhasználását, pusztulását is ismerteti. Végezetül itt kerülnek részletes tárgyalásra az adott templom szerves részét képező kápolnák, valamint a templomban található egyes oltárok is, patrónusaikkal együtt, s ennek tárgyalása során a szerző mintegy végigvezet a templom belsejében. A kötetet ABC-sorrendben szerkesztette meg a szerző mind

a szentek, patrónusok, mind az egyes helységek ismertetésekor. Ezt egészíti ki a kötet végén található helységnévmutató. A településnevek mellett a könnyebb lokalizálás végett megadja a szerző a tágabb területi egységet is, miként ezt a helységek tárgyalásánál is tette, ami segít a sok azonos nevű helység között tájékozódni. Nem hagyományos megoldást választott, ugyanis a patrocíniumot és nem az oldalszámot adja meg, de ez nem jelent nehézséget, hiszen a tartalomjegyzék alapján probléma nélkül visszakereshető a település a patrocíniuma alapján.

A könyv igen részletes, sok irányban kimerítő alaposággal tárgyalja a választott témát; amihez hozzájárul a jó kezelhetőséget, könnyű használhatóságot elősegítő szerkesztés. Az életre keltett forrásokon keresztül e könyvben részletekbe menően ismerhetjük meg középkori templomaink életét, történetük apró mozzanatait.

RÉVÉSZ ÉVA